

ویژه نامه آیت الله مجتهدی رحمه الله علیه

خلف کرم

امام خمینی (ره): در راس همه امور
تهذیب نفس است

سال اول / شماره چهل و یکم /
هفته سوم ربیع الثانی ۱۴۴۴ /
هفته چهارم آبان ۱۴۰۱

حوزه علمیه آیت الله حق شناس / حوزه علمیه مجازی اخلاق

آیت الله حق شناس

امین الدوله، فیلسوف الدوله

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّٰلِحٰتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا

آیه ۹۶ سوره مبارکه مریم

کسانی که ایمان آوردند و عمل صالح انجام دادند، خداوند رحمان محبت آنان را در دل‌ها می‌افکند. (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا).

بعضی از مفسران این آیه را مخصوص امیرمؤمنان علی علیه السلام و بعضی شامل همه مؤمنان دانسته‌اند. بعضی گفته‌اند منظور این است که خداوند محبت آنان را در دل‌های دشمنانشان می‌افکند، و این محبت رشته‌ای می‌شود در گردنشان که آن‌ها را به سوی ایمان می‌کشاند. بعضی دیگر آن را به معنی محبت مؤمنان نسبت به یکدیگر که باعث قدرت و قوت و وحدت کلمه می‌شود دانسته‌اند. بعضی آن را اشاره به دوستی مؤمنان نسبت به یکدیگر در آخرت دانسته، و می‌گویند آن‌ها آن چنان به یکدیگر علاقه پیدا می‌کنند که از دیدار هم برترین شادی و سرور به آنان دست می‌دهد. ولی اگر با وسعت نظر به مفاهیم وسیع آیه بیندیشیم، خواهیم دید که همه این تفسیرها در مفهوم آیه جمع است بی آنکه با هم تضادی داشته باشند. و نکته اصلی آن این است که «ایمان و عمل صالح»جاذبه و کشش فوق‌العاده‌ای دارد، اعتقاد به یگانگی خدا و دعوت پیامبران که بازتابش در روح و فکر و گفتار و کردار انسان به صورت اخلاق عالیه انسانی، تقوا و پاکی و درستی خواهد بود که در مراحل دیگر همه مؤمنان و صالحان از طعم این محبت و محبوبیت در افکار عمومی بچشند، و از این مودت الهی سهمی ببرند، و نیز مانع از آن نخواهد بود که دشمنان نیز در دل خود احساس محبت و احترام نسبت به آن‌ها کنند.

جالب اینکه در حدیثی از پیامبر صلی الله علیه و آله می‌خوانیم: ان الله اذا احب عبدا دعا جبرئیل، فقال یا جبرئیل انی احب فلانا فاحبه، قال فیحبه جبرئیل ثم ینادی فی اهل السماء ان الله یحب فلانا فاحبوه،

، قال فیحبه اهل السماء ثم یوضع له القبول فی الارض! و ان الله اذا ابغض عبدا دعا جبرئیل، فقال یا جبرئیل انی ابغض فلانا فابغضه، قال فیبغضه جبرئیل، ثم ینادی فی اهل السماء ان الله یبغض فلانا

فابغضوه، قال فیبغضه اهل السماء ثم یوضع له البغضاء فی الارض! «هنگامی که خداوند کسی از بندگان را دوست دارد به فرشته بزرگش جبرئیل می‌گوید من فلان کس را دوست دارم او را دوست بدار، جبرئیل او را دوست خواهد داشت، سپس در آسمان‌ها ندا می‌دهد که ای اهل آسمان! خداوند فلان کس را دوست دارد او را دوست دارید، و به دنبال آن همه اهل آسمان او را دوست می‌دارند، سپس پذیرش این محبت در زمین منعکس می‌شود. و هنگامی که خداوند کسی را دشمن بدارد به جبرئیل می‌گوید من از او متنفرم، او را دشمن بدار، جبرئیل او را دشمن می‌دارد، سپس در میان اهل آسمان‌ها ندا می‌دهد که خداوند از او متنفر است او را دشمن دارید، همه اهل آسمان‌ها از او متنفر می‌شوند، سپس انعکاس این تنفر در زمین خواهد بود».

این حدیث پر معنی نشان می‌دهد که ایمان و عمل صالح بازتابی دارد به وسعت عالم هستی، و شعاع محبوبیت حاصل از آن تمام پهنه آفرینش را فرا می‌گیرد، ذات پاک خداوند چنین کسانی را دوست دارد، نزد همه اهل آسمان محبوبند، و این محبت در قلوب انسان‌هایی که در زمین هستند پرتوافکن می‌شود.

راستی چه لذتی از این بالاتر که انسان احساس کند محبوب همه پاکان و نیکان عالم هستی است؟ و چه دردناک است که انسان احساس کند زمین و آسمان فرشته‌ها و انسان‌های با ایمان همه از او متنفر و بیزارند.

تفسیر نمونه، جلد ۱۳، صفحه ۱۴۴

سوم

کسی که زنش را نفرین کند؛ زنش بد اخلاق است، همیشه او را نفرین می‌کند، خدا می‌گوید من اختیار را دست تو گذاشته‌ام، طلاق را برای چه قرار داده‌ام؟ پس برای همین است که حق طلاق برای مرد است، این نفرین هم مستجاب نمی‌شود.

چهارم

در خانه نشسته است از خدا می‌خواهد خدایا روزی بده؛ خدا می‌فرماید: مگر من راه را برای طلب قرار نداده‌ام تا بروی کاسبی کنی؟ اعضا و جوارحت هم که خوب است، سالم است. بله یک دسته هستند که می‌توانند دنبال کار نروند دعا کنند و آن‌ها هم طلبه‌ها هستند. طلبه‌ها اگر بنشینند در حجره‌شان مطالعه و مباحثه کنند می‌توانند از خدا بخواهند که

احادیث کلاس

قَالَ الإمام الرِّضا علیه السلام: التَّوَّاضُّعُ أَنْ تُعْطِيَ النَّاسَ مَا تَجِبُ أَنْ تُعْطَاهُ.

امام رضا علیه السلام فرمودند: فروتنی آن است که با مردم چنان رفتار کنی که دوست داری با تو رفتار شود.

(اصول کافی: جلد۲، صفحه ۱۲۴)

قَالَ رسولُ الله صلی الله علیه و آله: إِنَّ أَفْضَلَ النَّاسِ عَبْدًا مَنْ تَوَاضَعَ عَنْ رِفْعَةٍ.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: برترین مردم در بندگی [خدا] کسی است که در عین بزرگی فروتنی کند.

بحارالأنوار: جلد۷۷، صفحه ۱۷۹

قَالَ أميرالمؤمنين علیه السلام: طوبى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ، وَ تَوَاضَعَ مِنْ غَيْرِ مَنْقَصَةٍ

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: خوشا به حال کسی که عیب‌هایش او را از پرداختن به عیب‌های مردم باز دارد و بی آنکه او را نقص و کاستی باشد فروتنی کند.

بحارالأنوار: جلد۷۵، صفحه ۱۱۹

الإمام علي علیه السلام: مَنْ كَانَ لَهُ فِي نَفْسِهِ وَاِعْظًا كَانَ عَلَيْهِ مِنَ اللَّهِ حَافِظًا

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: هر که بیدارباشی درونی داشته باشد، از جانب خداوند بر او نگهبانانی باشد.

بحارالأنوار: جلد۷۸، صفحه ۶۷

احادیث مباحثه

الإمام علي علیه السلام: نَحْمَدُهُ عَلَى مَا وَفَّقَ لَهُ مِنَ الطَّاعَةِ، وَ ذَاذَ عَنْهُ مِنَ الْمَعْصِيَةِ

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: خداوند را برای توفیقی که به انجام طاعت و ترک معصیت داده است می‌ستاییم.

نهج البلاغة: خطبة ۱۹۴

قَالَ الإمامُ الصادقُ علیه السلام: لَمَّا سُئِلَ عَنْ حَدِّ التَّوَكُّلِ: أَنْ لَا تَخَافَ مَعَ اللَّهِ شَيْئًا

امام صادق علیه السلام در پاسخ به سؤال از حدّ توکّل فرمودند: اینکه با [وجود] خدا از چیزی نترسی.

بحارالأنوار: جلد۷۱، صفحه ۱۵۶

قَالَ الإمامُ الصادقُ علیه السلام: إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَمْ يَزَالُوا مُسْتَضَعِفِينَ قَلِيلِينَ مُنْذُ خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ علیه السلام

امام صادق علیه السلام فرمودند: اولیای خدا، از همان زمانی که خداوند آدم علیه السلام را آفرید، همواره در ضعف و اقلّیت بوده‌اند.

بحارالأنوار: جلد۶۵، صفحه ۱۵۳

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خَيْرُالدُّعَاءِ الْإِسْتِغْفَارُ

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: بهترین دعا، آمرزش خواهی است.

اصول کافی: جلد۲، صفحه ۵۰۴

قَالَ الإمامُ الرِّضا علیه السلام: مَثَلُ الْإِسْتِغْفَارِ مَثَلُ وَرَقٍ عَلَى شَجَرَةٍ تَحَرَّكَ فَيَتَنَاثَرُ

امام رضا علیه السلام فرمودند: حکایت استغفار [و ریختن گناهان به سبب آن] حکایت برگ درخت است که با تکان خوردن درخت می‌ریزد.

اصول کافی: جلد۲، صفحه ۵۰۴

نهار نداریم و می‌رسد، طلبه باید درسش را بخواند، برای غیر طلبه هم عیبی ندارد دعا کند خدایا یک مشتری خوب نصیب ما کن اما باید دنبال کار برود.

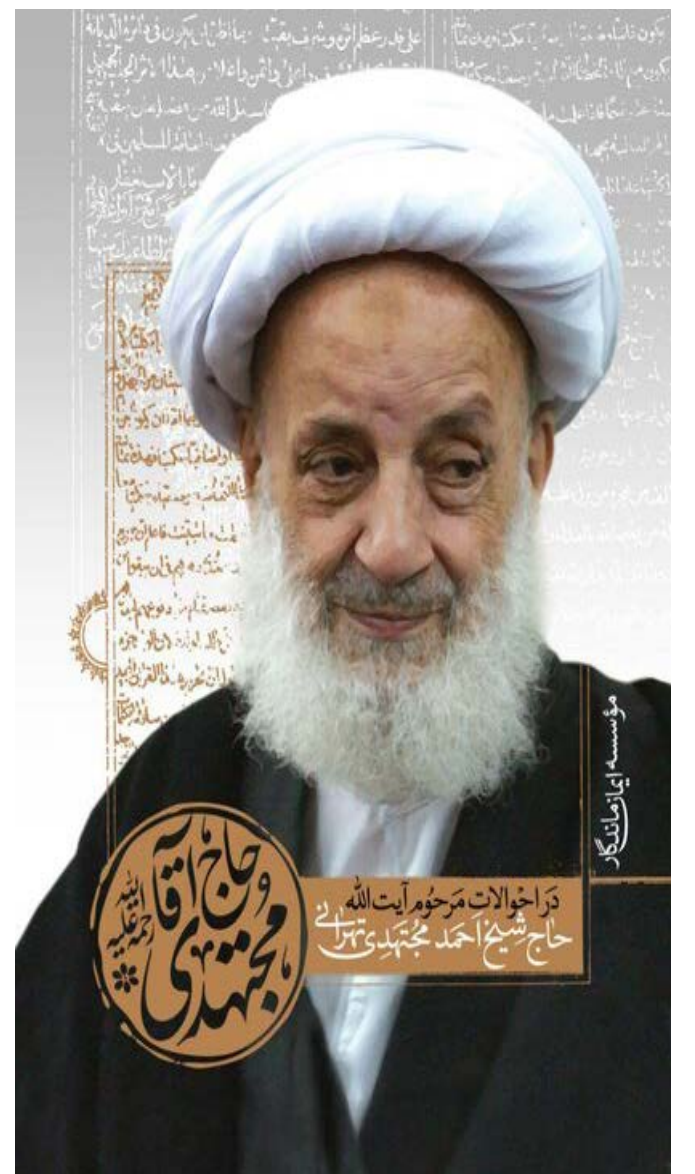
پنجم

خدا به کسی ثروتی داده است آن را زیاد خرج می‌کند و سریع تمامش بشود در این حال می‌گوید: خدایا! یک مالی اعطا کن. خدا می‌گوید: من که به تو داده بودم، برای ده بیست سال هم داده بودم، چرا زیاد خرج کردی؟ اسراف کاران فقیر می‌شوند. إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ؛ خدا اسراف کاران را دوست ندارد. طلبه هم نباید شهریه‌اش را زیاد خرج کند، باید از شهریه‌اش طوری استفاده کند که تا آخر ماه را برسد. یک کاری نکنید که وضعتان بد شود و از هر کسی قرض کنید. خدا می‌فرماید: چرا اقتصاد را رعایت نکردی؟ چرا هر جا رسیدی زمین گرفتی که حالا نتوانی وجوهات را پرداخت کنی؟ من تو را نهی کرده بودم از اسراف، چرا اسراف کردی؟

یک بنده خدایی چند روز پیش آمده بود خانه ما می‌گفت: چهار تا ماشین دارم، چهار تا خانه دارم، ساعت دو هم می‌خواهم بروم مکه! اما پول برای دادن وجوهات ندارم، هفتاد هزار تومان هم چک دارم، خب این مکه است؟ این چه مکه‌ای است؟ مالت را درست کن، مکه برای چه می‌خواهی بروی؟ روایت دارد دوره آخرالزمان مردم مکه را برای تجارت می‌روند. الان مکه دیگر حالت توریستی پیدا کرده است. هرسال می‌رود. شما سعی کنید مال‌تان را طوری خرج کنید که محتاج دیگران نشوید.

این چند دعا که گفتیم مستجاب نیست. خداوند به ما توفیق دهد به این‌ها عمل کنیم و دچار دعای بیهوده نشویم.

معرفی کتاب

معرفی کتاب حاج آقا مجتهدی

نظر مؤلف درباره این کتاب

فرازهایی از زندگی و سیره این عالم ربّانی با استفاده از بیانات خود آن مرحوم و مصاحبه‌های صورت گرفته با شاگردان قدیمی آن بزرگوار نگارش یافت؛ اما نکات ارزشمند بسیاری نیز مربوط به شخصیت و سیره تربیتی آیت‌الله مجتهدی رحمته الله علیه و سرگذشت مسجد و مدرسه ایشان در این سال‌های اخیر تا رحلت آن معلم و مربی توانا هست که با استناد به بیانات شاگردان و تربیت یافتگان متأخران بزرگوار نگارش کتابی دیگر را ضروری می‌نماید.

خلاصه‌ای از کتاب حاج آقا مجتهدی رحمته الله علیه

این کتاب به ۵ فصل تقسیم می‌شود. در فصل اول و دوم مقدمه‌ای از حضور آیت‌الله مجتهدی رحمته الله علیه و آیت‌الله برهان رحمته الله علیه و دیگر علمای ربّانی در اوضاع مسلط شدن پهلوی در تهران گفته شده است.

خلاصه‌ای از فصل اول

تدریس و تحصیل علوم دینی ممنوع و بسیاری از حوزه‌های علمیه مدارس علوم جدید تغییرات بسیاری از مساجد شهر نیز ویران و یا به انبار و طبل و آخور تبدیل گشت. در اواخر حکومت پهلوی اول بود که آیت‌الله حاج شیخ علی اکبر برهان رحمته الله علیه با حکم آیت‌الله سید ابوالحسن اصفهانی رحمته الله علیه در سال ۱۳۱۸ از نجف به تهران آمده بود که در مصاف با تهاجمات ضد دینی رضاخان رونقی دوباره به شعار دینی ببخشد. آیت‌الله برهان رحمته الله علیه در آن دوران سخت با شیوه‌های تربیتی منحصر به فرد خویش شروع به تربیت طلاب جوانی کرد که هر یک همچون چراغ هدایتی در دوران تاریخ حکومت پهلوی با تعلیم و تربیت نسیم و پرشور زمینه ساز انقلابی عظیم در این مرز و بوم گردیدند. شاید بتوان آن دوره را عصر احیای تعلیم و تربیت دینی در تهران نامید. یاد در جای دیگر آمده است که در میان بازار تهران نیز مرحوم شیخ محمد حسین زاهد رحمته الله علیه در مسیر تعلیم و تربیت توده مردم به ویژه بازاریان اشتغال داشت. در میان این سال‌ها عالمان و حکیمان بسیاری همچون آیت‌الله شاه‌آبادی رحمته الله علیه، آیت‌الله خوانساری رحمته الله علیه، آیت‌الله میرزا عبدالله علی تهرانی رحمته الله علیه و آیت‌الله حاج آقا یحیی سجادی رحمته الله علیه در شهر تهران حضور داشته‌اند که همگی نقش سازنده در پاسداری از مرزهای دینی ایفا نموده‌اند. عالمان ربّانی که تدین امروز مردم تهران

نیز مرحون حضور سازنده این بزرگواران در آن سال‌های پرحادثه پایتخت در میان توده مردم است. اما آنچه در این نوشتار درصدد بیان هستیم عالمانی هستند که با مکتب علمی و تربیتی خاص خود تحولی چشمگیر را در حوزه‌های علمیه تهران و تربیت طلاب علوم دینی را رقم زدند. و در بخشی دیگر از این کتاب در فصل اول آمده است که از اسناد دست اول و برجای مانده از خاندان آیت‌الله حاج محمد جعفر چاله میدانی تهرانی رحمته الله علیه پیاده‌سازی ده‌ها جلسه از بیانات ارزشمند مرحوم آیت‌الله مجتهدی رحمته الله علیه برای به دست آوردن یک تاریخ شفاهی مؤثر و مصاحبه‌های متعدد با شاگردان و ارادتمندان قدیمی آن استاد و مربی فرزانه در بخش اول به سابقه تاریخی این مدرسه مبارکه از دوران مرحوم حاج محمد جعفر رحمته الله علیه و زندگی آن عالم بزرگ پرداخته و در بخش دوم و شرح زندگانی عالم ربّانی آیت‌الله حاج شیخ احمد مجتهدی رحمته الله علیه از دوران کودکی تا پس از شکل‌گیری حوزه علمیه ایشان و سیره تربیتی آن مربی کم نظیر می‌پردازد. برای نمونه سخنرانی در بخش دوم آمده است که مرحوم آیت‌الله حاج شیخ احمد مجتهدی تهرانی رحمته الله علیه فرزند محمد باقر میرزا احمد بن ملا محمد علی کاشانی از علمای باتقوا و موصوف به فضل اخلاق تهران وی در سال ۱۳۴۳ هجری قمری در تهران متولد شد. از خواندن درس جدید مقدمات و ادبیات قسمتی از سطوح در سال ۱۳۶۳ هجری قمری به قم مهاجرت کرد و متون فقه و اصول را از مدرسین بزرگ حوزه علمیه چون آیت‌الله صدوقی یزدی رحمته الله علیه، آیت‌الله سلطانی رحمته الله علیه و آیت‌الله سید صادق شریعتمداری رحمته الله علیه به پایان رسانید و از محضر مرحوم آیت‌الله بروجردی رحمته الله علیه و آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله علیه استفاده نمود. و در بخش دیگر از فصل دوم آمده است که مرحوم آیت‌الله مجتهدی رحمته الله علیه پس از آنکه طفولیت را پشت سر گذاشت به مدرسه رفت. در مدرسه چون از نظر جسمی و قدرتی از سایر بچه‌ها قوی‌تر به چشم می‌خورد و فامیلی‌اش هم مجتهدی بود، ایشان را برای امام جماعتی مدرسه‌شان انتخاب کرده بودند. پس از آنکه دوران مدرسه به پایان رسید به بازار تشریف بردند. در بازار به کارهای محاسباتی پرداختند و بر حساب و کتابی بود به نام سیاه که الان شاید کمتر افراد بر آن تسلط دارند، ایشان کاملاً مسلط بود. ایشان به دفتر

داری آن روز که شبیه به همین دفترداری امروزی است مسلط بود و به این کار هم اشتغال داشت اما علاقه مندی ایشان به علم و آمدن به سلک طلبه ها اندازه ای بود که فضای بازار ایشان را آرام می کرد و همیشه در صدد بود تا راهی برای رسیدن به گمشده خودش پیدا کند. این بود که شب ها شروع به درس خواندن کرد و بعد کم کم به خدمت مرحوم آقای برهان رحمته الله علیه رفتند و آنجا طلبگی را شروع کردند.

در بخش سوم از این کتاب به مباحثی همچون مبارزات سیاسی و اجتماعی استاد مجتهدی رحمته الله علیه پرداخته می شود. در بخشی از این فصل آمده است که آیت الله تحریری رحمته الله علیه می فرمایند: بین مرحوم مجتهدی رحمته الله علیه و ابوی آیت الله تحریری یک رابطه دوستی عمیقی برقرار بود.

در واقع از دوستان مرحوم ابوی در تهران آیت الله مجتهدی رحمته الله علیه بودند که این رابطه دوستی تا آخر عمر هم برقرار بود. این رابطه دوستی بر حسب ظاهر نبود. به جهت جنبه های شخصیتی ایشان بود. آیت الله مجتهدی رحمته الله علیه در مراسم هیئت ایشان که به منبر رفته بودند، فرمودند: آیت الله تحریری رحمته الله علیه تنها دوست ما بود و ما مدت طولانی با یکدیگر دوست بودیم؛ منتها ایشان یک رابطه های دیگری نیز داشتند که ما نداشتیم و یک سیرو سلوک هایی داشتند که ما نداشتیم. آیت الله مجتهدی رحمته الله علیه از ابوی خواستند که در مدرسه، درس اخلاق بدهند. جلسات ایشان از معنویت و عشق به حق تعالی و اهل بیت علیهم السلام نشأت می گرفت؛ لذا تأثیر خاصی داشت.

در فصل چهارم سیری در تعلیم و تربیتی استاد معظم آیت الله مجتهدی آمده است که حجت الاسلام و المسلمین سید محمد حسن ابوترابی فرمودند: تب بلند و سرشاری داشتند که زمینه تحصیل علوم و معارف اهل بیت علیهم السلام در این زمینه را برای مشتاقان به ویژه کسانی که در چهره و سلوک و رفتارشان استعداد و زمینه های لازم برای فراگیری معارف اهل بیت علیهم السلام می دیدند، فراهم کنند و با این عشق و علاقه لبریز این مهم را می توان گفت که بیش از نیم قرن از عمر مبارک خود را کاملاً وقف این مهم کردند. آن بزرگوار زندگی ساده و بی آلایشی در کنار همسر مکرمه و صالحه خویش داشتند و زندگیشان در این رسالت خلاصه شده بود. همیشه به این رسالت فکر می کردند. برای آن برنامه ریزی می کردند و در آن راه قدم

برمی داشتند و با این دغدغه سخن می گفتند.

و در فصل پنجم از این کتاب به یکسری یادداشت و نامه های استاد اشاره شده است.

من باب پایان این یادداشت، چند جمله از این کتاب که خاطرات شاگردان حاج آقا است، ذکر شده است.

آیت الله جاودان رحمته الله علیه می فرمایند:

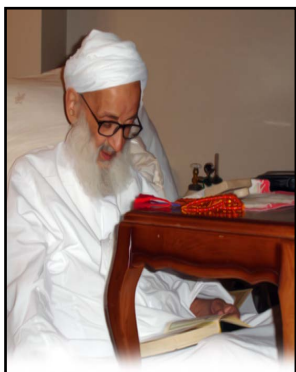
احساس من این است که نمی شد کسی در درس ایشان شرکت کند و یک نقطه ای از درس را نفهمد. آنقدر که بیان روان و خوبی داشتند. ما نزد ایشان شرح نظام می خواندیم. شرح نظام کتاب بسیار سخت و پیچیده ای است، حرف هایی دارد که خیلی از ذهن ما دور است، جایی وجود نداشت که ایشان لنگ شوند. یک دوره هم شرح تصریف پیش ایشان خواندیم که درس مفصلی است. فکر نمی کنم هیچ جایی وجود داشت که شاگردان نکته ای را نفهمند. یک دلیلش این بود که ایشان آن زمانی که هنوز درس می خواندند، این کتاب ها را بسیار درس داده بودند. ایشان امثال حقوق شرح امثله و صرف میر را تدریس کرده اند. مثلاً صبح تا ظهر ۵ یا ۶ تا درس می گفتند. بعد از ظهر هم ۵ یا ۶ تا درس دیگر می گفتند. طبیعی است که وقتی آدم زیاد درس گفته باشد در درس دادن مسلط و متبحر می شود. البته ایشان استعداد خاصی هم در بیان داشتند، یک استعداد ذاتی. من درس ایشان را، به آب روان تشبیه می کنم. واقعاً مثل آب روان، مثل آب زلالی که آدم می نوشد و رفع تشنگی می کند.

یکی از خصوصیات حاج آقا این بود که تا می توانستند از شاگردان خودشان برای تدریس استفاده کرده و روحیه تدریس را در طلبه ها زنده می کردند تا این طلبه ها که درس می خواندند، خودشان هم بتوانند درس بدهند و مدرس شوند. شاید خیلی از شاگردان ایشان که بعدها مدرس شدند به خاطر همین جهت بود. مثلاً به شخصی که موقعی درس می خواند می گفتند صمدیه را درس بدهد. او هم مجبور می شد که خوب مطالعه کند و به همین شکل کم کم مدرس می شد و به این ترتیب روحیه تدریس درس را در شاگردانشان ایجاد می کردند.

یا در قسمتی دیگر در این کتاب آیت الله محمد باقر تحریری رحمته الله علیه می فرمایند:

به جهت سابقه ای که آیت الله مجتهدی رحمته الله علیه داشتند، ما را به مدرسه ایشان راهنمایی

کردند. در سال ۱۳۴۸-۱۳۴۹ خدا به ما توفیق داد که به خدمت ایشان آمديم. آن زمان شاگردان ایشان کم بودند. دو کلاس عمومی بیشتر نداشتند که رساله و معراج السعادة تدریس می کردند. ما باید روزی اصفحه رساله و یک صفحه معراج السعادة می نوشتیم که این بیانگر روح تعبید ایشان بود. معتقد بودند که طلبه از ابتدا باید با تعبید به احکام شرعی رشد کند، همچنین روح انتظام به مسائل اخلاقی که طلبه ها باید با مسائل اخلاقی هم آشنایی داشته باشند. ما حدوداً سه سال در تهران در محضر ایشان بودیم و نزد اساتیدی مثل حاج شیخ علی آقای جاویدان کتاب مغنی، حاج آقا سعیدیان کتاب معالم، حاج آقای حبیبی شمسیه که همان منطق است و حاج ابوالقاسم فلسفی لمعه خواندیم.

سخن نهج صبح آفتاب

طلاب باید عزت نفس خود را حفظ کنند

طلبه چون علم دین می خواند، پس باید

با صاحبان دین که خدا و اهل بیت علیهم السلام هستند بیشتر از همه در ارتباط باشد و اگر محتاج چیزی بود از آن ها درخواست کند؛ لذا یک طلبه باید از کسی درخواست پول و کمک نکند و سعی کند که هرگاه به چیزی احتیاج داشت دو رکعت نماز امام زمان علیه السلام بخواند و از خداوند طلب کمک کند ان شاء الله مشکل حل خواهد شد.

سعی کنید معلم اخلاق داشته باشید

طلاب علوم دینی به احتیاج به استاد اخلاق دارند. در غیر این صورت همان طور که آیت الله می شویم، نفس اماره هم آیت الله می شود، بلکه او آیت الله العظمی می شود؛ پس باید یک استاد اخلاق باشد تا طلبه بداند چگونه نفس را کنترل و سرکوب نماید. این طور نیست که آدمی در حوزه های علمیه به درجه ی اجتهاد و آیت الهی برسد و یا در دانشگاه ها به درجه دکتری یا فوق دکتری برسد ولی نفس اماره ی او در همان سیوطی و مغنی و سیکل و دیپلم بماند.

چون خیلی ها بودند که از این امور گیرشان آمد و خودشان را گم کردند و درس و بحث طلبگی را رها کردند و تکبر جای تواضع را گرفت و نورانیتشان تبدیل به ظلمت شد و برای حفظ این پست و مقام و میز و صندلی به غیبت کردن افتادند، مرتکب تهمت زدن شدند و به نام سیاست، دروغ گفتند و امثال این ها. متأسفانه طلبه های الان نوعاً به فکر درس و بحث و اجتهاد نیستند. در حالی که در قدیم مقید بودند مجتهد شوند و زمانی می رسد که منصب قضاوت و پست های حساس با کمبود مجتهد و عالم و ملا روبرو خواهد شد؛ زیرا طلبه های الان وقتی که جایی امام جماعت بشوند و از منبر و محراب، احتیاجات زندگی خود را تأمین کنند، دیگر به دنبال درس و با سواد شدن نخواهند رفت.

طلبه باید حرص و جوش درس طلبگی را بخورد، هرچند مریض شد و یا مشکل برایش به وجود آمد، نباید کلاس درسش را تعطیل کند، و اگر روزی کلاس درسش تعطیل شد باید غصه بخورد نه اینکه بر اثر تعطیل شدن، یا

نیامدن استاد خوشحال شود. در غیر اینصورت بدرد طلبگی نمی خورد.

گناه حافظه را ضعیف می کند

عبادت و بندگی نکردن و یا گناه و معصیت انجام دادن همان طور که برکت از مال کاسب و تاجر می برد، همان طور هم برکت از حافظه ی ما طلبه ها می برد، با این وجود آن کاسب و تاجر، اگر پیشیمان شوند و برگردند و توبه کنند، توبه آن ها زودتر پذیرفته می شود تا توبه ی ما اهل علم.

فرشته ی دست راست ما، که مسئول نوشتن اعمال خیر است به دلیل کمبود اعمال خیر، بی کار است و حقوق بازنشستگی می گیرد و فقط راست راست قدم می زند، ولی فرشته دست چپ ما به کمک هم احتیاج دارد از بس که گناه می کنیم و مرتکب معاصی می شویم.

اساتید خود را دعا کنید

یکی از رمزهای موفقیت من این است که اساتید خود را دعا می کنم، شما هم اساتید خود را دعا کنید؛ حتی استاد صرف و نحو خود را، و در نزد استادی درس بخوانید که اهل تقوا باشد و اگر بعدها هم منبری شدید، سعی کنید نام اهل بیت علیهم السلام را با عظمت ببرید. مثلاً بگویید امیرمؤمنان علی ابن ابی طالب علیه السلام یا فاطمه زهرا علیه السلام. ولی بعضی ها هستند، خصوصاً از اهل منبر، می گویند علی به فاطمه گفت، اینگونه منبرها نور ندارد، و من از این اشخاص بدم می آید، چرا که اگر همان خطیب که به مولای متقیان علی علیه السلام می گوید علی، اگر او را به هنگام صدا زدن، اسم کوچکش را بگویی، ناراحت می شود.

دست مادر تان را ببوسید

اگر می خواهید در زندگی موفق باشید و از آن لذت ببرید، به پدر و مادر تان نیکی کنید، خصوصاً به مادر، دست او را ببوسید، دل او را به دست آورید و بدانید اگر آن ها از تو راضی باشند خدا هم از تو راضی خواهد بود و اگر خدای نکرده آن ها را از خود برنجانی خداوند را از خود ناخشنود کرده ای.

علت تأثیر نکردن موعظه

به دو علت موعظه و پند و اندرز در مردم تأثیر نمی کند؛ یکی اینکه طرف مقابل زمینه پذیرش سخنان خوب را ندارد مثل یزیدها و معاویه ها، اگرچه بزرگوارانی مثل امام حسین و یا امیرمؤمنان علیه السلام موعظه کنند اثر نمی کند، و دوم اینکه گوینده ی موعظه، خود اهل عمل نیست، هنوز نتوانسته است خود را بسازد و گناهان را ترک کند و تقوای الهی را رعایت نماید؛ لذا طرف مقابل وقتی که از او احکام حلال و حرام را می شنود و عملاً می بیند که خود خطیب مبتلا به افعال حرام است، مثل غیبت کردن و دیگر رذائل اخلاقی، کلام خطیب در او تأثیری نخواهد داشت.

با خدا صحبت کنید

همان طور که ما دوست و رفیق داریم و با او خلوت می کنیم و صحبت می نماییم، بیابیم مقداری هم با خدا مثل دوستانمان خلوت کنیم و با او حرف بزنیم و درد دل کنیم. آن وقت خواهیم دید که خدا چه لطفی به ما خواهد کرد.

در هنگام گفتگو با خداوند از او بخواهیم که از دنیا آن قدر بدهد که مزاحم عبادتمان نشود، اگر می خواهید یک طلبه و روحانی موفق باشید، به فکر ترقی در معنویات باشید نه در فکر مادیات، و باید در قید و بند دنیا نباشید، وقتی که سوار ماشین های لوکس و مدل بالا می شوم، خودم در رنج و عذابم ولی وقتی که سوار ماشین های مدل پایین می شوم این حالت را در خود نمی بینم و لذت می برم.

خیلی باید زحمت کشید

علمای ما چه زحمت ها که نکشیدند. وقتی کتابخانه

همه فقه را نوشتند. شهید اول رحمته الله علیه کتاب شریف لمعه را در زندان نوشتند. علامه امینی رحمته الله علیه گاهی برای پیدا کردن یک حدیث به قاهره و هند سفر می کردند. ما برای دین و قرآن چه کردیم؟ آیا کاری کرده ایم که امام زمان علیه السلام از ما راضی باشند؟

«برگرفته از کتاب آداب الطلاب»

یادداشت اخلاقی

طلبه ارجمند مهران رستمی

بسم الله الرحمن الرحيم

در این یادداشت سعی بر مرور برخی ویژگی های مرحوم آیت الله مجتهدی رحمته الله علیه می باشد. ویژگی هایی که موجب محبوبیت و مقبولیت ایشان در جامعه و در دوران زندگی مبارک ایشان شد.

از ویژگی های بارز ایشان روحیه عرفی بودن و دوری گزیدن از مقدس مآبی بود. همواره در طول عمر با برکتشان سعی بر ارتباط گیری با مردم و اقشار مختلف جامعه داشتند و با آغوش باز پذیرای مراجعات مردمی بوده و از این مراجعات احساس خستگی نمی کردند.

این روحیه به قدری در ایشان نمود داشت که تمامی کسبه بازار و همسایگان ایشان را به عنوان یک مرجع و ملجأ دینی و معنوی می شناختند و همواره با ایشان در ارتباط بودند.

این روحیه عرفی بودن ایشان زمینه ارتباط گیری با مردم اقشار مختلف جامعه به خصوص مردم تهران و از بین بردن فاصله میان مردم و روحانیت را ایجاد کرده بود.

ارتباط گیری ایشان با مردم به قدری بود که ایشان را به عنوان یک شخص معتمد قبول داشتند و همواره وجوهات و کمک های خیر خود را در اختیار ایشان قرار می دادند و ایشان نیز درصدد رفع مشکلات مردم و رشد سطح علمی و معنوی طلاب بر می آمدند.

در یکی از سخنرانی هایی که از ایشان موجود است، خود ایشان می فرمایند: مسجد فعلی که ساخته شده است تماماً حاصل کمک های مالی خود مردم و کسبه و همسایگان می باشد.

همچنین کتابخانه ای که در مدرسه فعلی، موجود است (که یکی از کتابخانه های قابل توجه تهران می باشد) حاصل همین کمک ها و عطایای مردمی می باشد که این نشان دهنده ی میزان مقبولیت و محبوبیت ایشان در جامعه می باشد.

از درد و رنج و بیماری مردم ناراحت و با شادی مردم خوش حال می شدند. همواره اصلاح مشکلات اخلاقی و رشد معنوی مردم برای ایشان مهم بود و در این زمینه اقداماتی نیز انجام می دادند؛ جلسات درس اخلاق که به صورت هفتگی و مرتب برگزار می کردند، امامت جماعت مسجد فعلی و ... که نقش مؤثری در رشد اخلاقی جامعه ایفا می کرد. اثرگذاری این جلسات اخلاق به قدری بود که حتی امروزه با گذشت چندین سال از رحلت ایشان صوت و فیلم جلسات ایشان میان مردم دست به دست شده و مورد بهره بری می باشد؛ این روحیه خوب نیز در محبوبیت ایشان میان مردم نقشی مؤثر داشت.

تولی و تبری از خصوصیات بارز ایشان بود که نمود فوق العاده ای در جامعه داشت. کسانی که با ایشان کم ترین آشنایی را داشتند، می دانستند که مدرسه آیت الله مجتهدی رحمته الله علیه در ایام شهادت و ولادت پرچم دار جلسات توسل به اهل بیت علیهم السلام است.

ایشان توسل به اهل بیت علیهم السلام را عاملی مؤثر و اساسی در رشد و پیشرفت می دانستند. این جمله از ایشان معروف است که در روزهای شهادت وقتی جهت برپایی مراسمات عزای اهل بیت علیهم السلام درس و بحث کنسل می شد می فرمودند: درس تعطیل نشده است؛ بلکه درس عوض شده است.

ولایت پذیری، حمایت از امام بزرگوار رحمته الله علیه و رهبر معظم ظله و دفاع از نظام را از وظایف خویش می دانستند و در این مسیر تا آخرین لحظات عمر با برکت خویش استوار بودند.

کلام ایشان در وصف مقام معظم رهبری ظله معروف است که هر کدام از مراجع و علماء را به یک نوع از گل ها تشبیه می کردند که هر کدام عطر و بوی خاص خودش را دارد و می فرمودند: مقام معظم رهبری ظله گل محمدی این مجموعه است. ایشان نیز متقابلاً مورد احترام امام رحمته الله علیه و مقام معظم رهبری ظله بودند و خدمات ارزنده ایشان مورد توجه این بزرگواران قرار گرفت.

تلاش خستگی ناپذیر و مجاهدت علمی و معنوی از دیگر ویژگی های برجسته ایشان بود. در طول عمر با برکت خویش خدمات بسیار بزرگ و ارزنده ای را به جامعه اسلامی تقدیم کردند و در این مسیر تا آخرین لحظات عمرشان دست از تلاش برنداشتند و هرگز از خودشان حس خستگی را به دیگران القا نمی کردند، طلاب را توصیه به تلاش و جهد می کردند و می فرمودند: طلبه هرگز از درس و بحث و مطالعه خسته

نمی‌شود و این ویژگی حقیقتاً در خود ایشان نمود و بروز داشت. رعایت زئ طلبگی خصوصیت آشکار ایشان بود. ایشان به عنوان مسئول این حوزه مبارکه همواره در جهت تربیت طلاب نمونه تلاش می‌کردند و به اخلاق، رفتار، نوع پوشش و... طلاب بسیار اهمیت می‌دادند. این مسئله به قدری مورد اهتمام ایشان بود که در میان طلاب تهران، طلاب مدرسه حاج آقا مجتهدی رحمته علیه را همه از نوع پوشش و رفتارشان می‌شناختند.

به عنوان نمونه معروف است که ایشان به طلاب ملبّس توصیه می‌کردند که هرگز موهایشان از زیر عمامه معلوم نباشد. اعتقاد ایشان این بود که زئ طلبگی تأثیر بسیار مهمی در تبلیغ و نحوه ارتباط گیری مردم با طلاب دارد. بر کسی پوشیده نیست که این خصائص و ویژگی‌ها، تنها نمی‌از دریای بی‌کران فضائل این عالم ربّانی و استاد اخلاق می‌باشد و ذکر تمام ویژگی‌های ایشان قطعاً از توان خارج است.

طلبه ارجمند سید علی افضلی

آیت الله مجتهدی رحمته علیه یک عالم ربّانی و زاهد بودند. ایشان را به نماز اول وقت، نماز شب، نظم، ساده زیستی و اخلاص می‌شناختند. ایشان در مورد نماز شب می‌فرمودند: علما که به جایی رسیدند از سحر رسیدند، اگر دعای ابوهمزّه، گاهی دعای افتتاح و دعای سحر نخوانی، به درد نمی‌خوری! مخصوصاً طلبه؛ ساعت دوازده سحری‌اش را بخورد و بخوابد، این طلبه به درد نمی‌خورد. اگر طلبه بشود باید تیر بارانش کرد. (شاید نماز شب مستحب باشد اما بعضی از مستحبات مخصوصاً برای طلبه واجب است.) یا در مورد نماز اول وقت و پدر و مادر می‌فرمودند: حدیث دارد کسی که نماز اول وقت بخواند، نماز دعایش می‌کند، اگر کسی نماز اول وقت نخواند، نماز نفرینش می‌کند، می‌گوید خدا ضایعت کند. یک جوانی آمده بود در دفتر می‌گفت: کارم نمی‌شود چه کار کنم؟ گفتم: نماز اول وقت بخوان و پدر و مادرت را هم راضی نگه دار. گفتم: پدر و مادرم مردن. گفتم: برو سر قبرشان؛ روایت دارد کسی برود سر قبر پدر مادر، آنقدر پدر و مادر خوش حال می‌شوند که انگار مهمان برایشان آمده. اگر وضعتان خوب است گاهی یک گوسفند بکشید و نذر پدر و مادرتان کنید، بدهید در خانه فقرا که نمی‌توانند گوشت بخرند. این عالم ربّانی در مورد غیبت می‌فرمودند: خیلی مشکل است آدم پشت سر کسی

غیبت کند خیلی گناه دارد، چهل روز اعمال انسان می‌رود در نامه اعمال آن کسی که غیبتش را کرده است. روایت دارد روز قیامت نامه اعمال را که دست ما می‌دهند، می‌گوییم خدایا خیلی از اعمال ما نیست شاید اشتباه شده، خطاب می‌رسد نه ملائکه اشتباه نمی‌کنند، تو غیبت کردی چهل روز نامه اعمالت رفته برای آن شخص. ان شاء الله که بشود از این مجتهد و عالم بزرگوار تا حد توان و درک استفاده شود و از سخنرانی‌ها و کتب به جا مانده از ایشان بهره‌مند شد.

کلام مختصر

آقای مرتضی عزیزی:

مرحوم آیت الله مجتهدی رحمته علیه نمونه بارز یک روحانی مردمی بودند. در کنار مردم زندگی کردند و دلسوز هدایت مردم بودند. مردمی بودن این روحانی بزرگ در کلام و سخنشان هم آشکار بود.

#آیت الله - مجتهدی
#روحانی - مردمی

آقای شریفی:

تربیت و پرورش شاگرد امکان پذیر نیست، مگر اینکه ابتدا خودت را تربیت و پرورش دهی که حاج آقا مجتهدی رحمته علیه مصداق تربیت صحیح بودند. مؤید این حرف نیز شاگردان ایشان هستند.

#مربی
#حاج - آقا - مجتهدی

آقای محمد مهدی احمدی:

اینکه یک مربی حتی در دوران کهولت سن از خروس خوان صبح تا پاسی از شب در کنار شاگردان خود باشد و با محبت آن‌ها را پرورش دهد، تنها روش حاج آقای مجتهدی رحمته علیه نبود؛ بلکه سنت انبیاء بود.

#حریص - علیکم

آقای مهران رستمی:

مردم به ایشان عشق می‌ورزیدند. مرور زندگی ایشان انسان را به یاد آن روایت زیبا می‌اندازد که خداوند وقتی بنده‌ای را دوست بدارد، محبت او را در دل فرشتگان می‌اندازد و به آن‌ها امر می‌کند تا محبت او را در دل مردم هم بیاندازند و محبوب همه مردم می‌شود.

#حاج - آقا - مجتهدی
#عالم - محبوب

آقای علی شیران:

حاج آقا مجتهدی رحمته علیه منشأ برکت و مربی برای تربیت مربی‌ها و عالم‌هایی شد که خود آن‌ها منشأ برکت‌های بزرگ شدند و هستند.

#مربی
#عالم - بزرگ
#حاج - آقا - مجتهدی

آقای امیرمهدی کریمی:

حاج آقا مجتهدی رحمته علیه عالمی بودند که رفتار و اعمالشان تصدیق کننده گفتارشان بود.

#عمل - به - گفتار

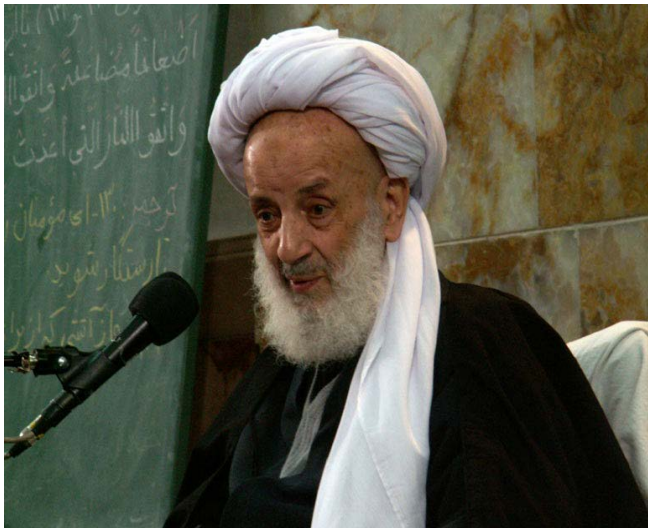
آقای داداشی:

حاج آقا مجتهدی به کلمه‌ی استاد در تمامی ابعاد دست یافته بودند. تربیت و پرورش ایشان در جمله‌ی ملای با تقوای کار جهادی فرهنگی کن خلاصه می‌شود.

#ملای - باتقوا
#حاج - آقا - مجتهدی

آلبوم تصاویر

حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی در پیامی ارتحال عالم ربانی و معلم اخلاق مرحوم حجة الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ احمد مجتهدی تهرانی را تسلیت گفتند.

ارتحال عالم ربانی و معلم اخلاق مرحوم آیت الله حاج شیخ احمد مجتهدی تهرانی موجب تأسف و تأثر شدید گردید.

آن روحانی وارسته عمر پربرکت خویش را در راه ترویج و نشر معارف نورانی اهل بیت علیهم السلام سپری نمود و شاگردان ممتاز و برجسته را تربیت کرد که دید از آن از علما و فضلا و محققان عالی مقام میباشند.

اخلاق حمید و صفات پسندیده ایشان زبانزد خاص و عام بوده و الگوی ماندگار برای همه طلاب خواهد بود اینجانب فقدان اسفناک این عالم بزرگ را به آستان فرشته پاسبان حضرت بقیه الله الاعظم ارواح العالمین له الفدا و حوزه های علمیه و به خصوص طلاب مدرسه علمیه آن مرحوم تسلیت عرض نموده و علو و درجات آن فقیده سعید را در ایام سوگواری خامس آل عبا حضرت سیدالشهدا علیه السلام از خانه از خداوند متعال مسئلت دارد.

حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی در پیامی ارتحال عالم ربانی و معلم اخلاق مرحوم حجة الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ احمد مجتهدی تهرانی را تسلیت گفتند.

ضایعه ی مولمه ی رحلت آیت الله مجتهدی قدس سره موجب نهایت تأسف شد این عالم برجسته و روحانی وارسته یک عمر طولانی به تربیت طلاب علوم دینی و در تهران همت گماشت.

حوزه علمیه او از بهترین حوزه ها بود افراد برجسته ای از آن برخاسته اند که هر کدام مشغول خدمتی در بخش از جامعه اسلامی ما هستند این عالم جلیل القدر اضافه بر بعد علمی از نظر اخلاق و تقوای برجسته بود و قالب هموطنان درس اخلاق او را در رسانه ها مشاهده کرده اند سخن نافذ و موثر داشت بر دل می نشست و علاقه بسیاری به مولای سرور آزادگان سید شهداء داشت و در ایام عاشورا به پیوست خدایش غریق رحمت گرداند و امیدواریم حوزه علمیه آن فقیه سعید به وسیله شاگردان فاضلش به حیات علمی و دینی خود ادامه دهد اینجانب این ضایعه اسفناک را به حوزه علمیه و شاگردان و دوست دارند درخواست خواندن محترمشان تسلیت می گویم.

آقای سید محمدحسین قره سید رومیانی:

گفته شده است که آیت الله مجتهدی تهرانی رحمة الله علیه در زندگی مشی زاهدانه ای داشتند و مردم داری، اساس زندگی اجتماعی شان بوده است. تأکید بر اقامه نماز اول وقت، اقامه نماز شب، حساسیت در استفاده از بیت المال، نظم، ساده زیستی، اخلاص، دلسوزی و اراده قوی از جمله ویژگی های اخلاقی و تربیتی ایشان بوده است.

#حاج-آقا-مجتهدی
#عالم-مخلص-و-دلسوز
#مردم-دار

آقای خشنود:

به طور حتم یکی از وظایف مهم روحانیت معظم، تربیت، رشد و تقویت نیروهای تازه نفس و اول راه در این مسیر هست که حاج آقای مجتهدی رحمة الله علیه را می توان به واقع از قُلل این جریان نام برد.

#حاج-آقا-مجتهدی

پیام مراجع عظام در پی رحلت آیت الله مجتهدی

حضرت آیت الله العظمی خامنه ای رهبر معظم انقلاب اسلامی در پیامی ارتحال عالم ربانی و معلم اخلاق مرحوم حجة الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ احمد مجتهدی تهرانی را تسلیت گفتند.

متن پیام به این شرح است:

بسم الله الرحمن الرحيم

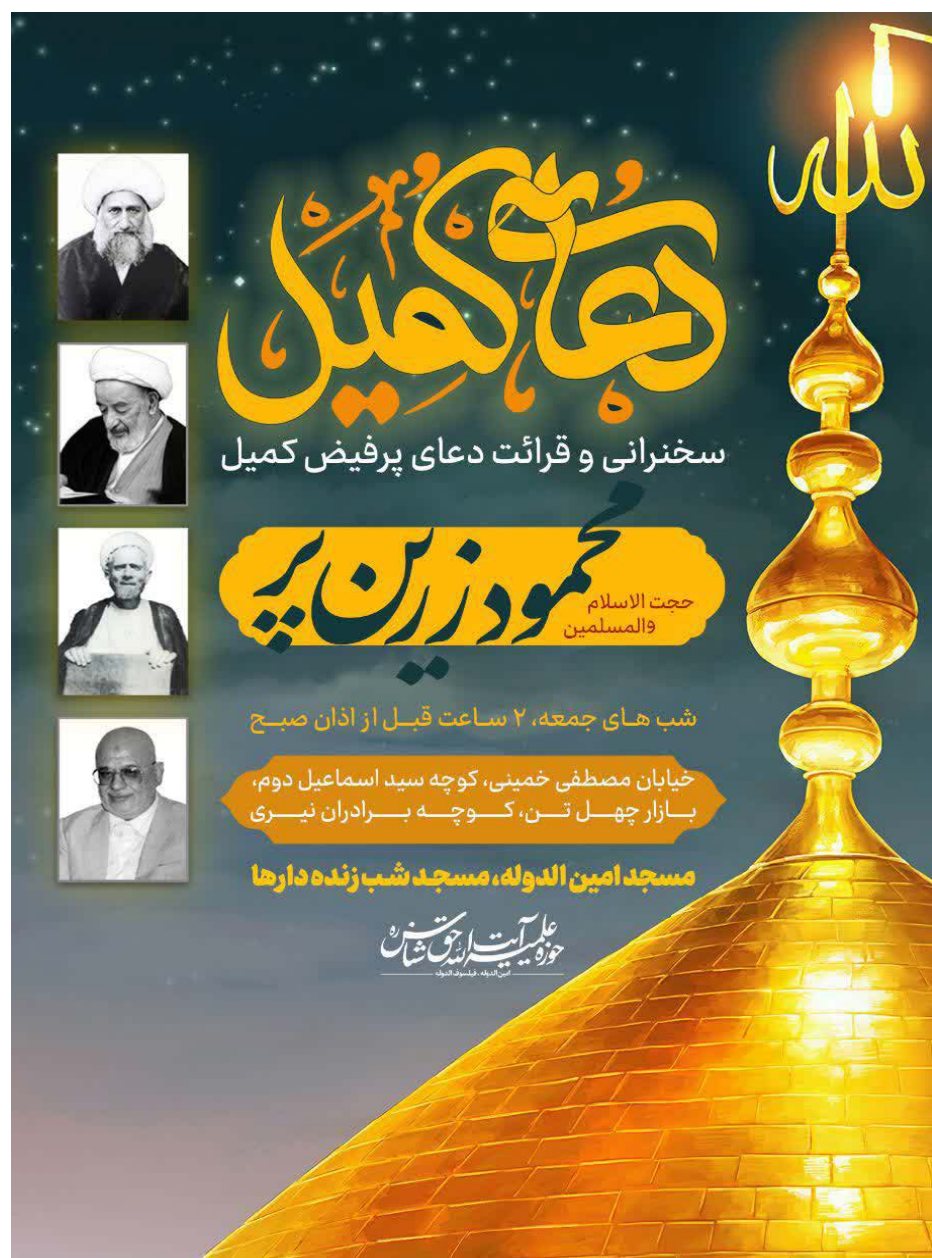
ارتحال عالم ربانی و معلم اخلاق مرحوم حجة الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ احمد مجتهدی تهرانی رحمة الله علیه را به علمای اعلام و روحانیت معظم تهران و به شاگردان و تربیت شدگان و ارادتمندان این شخصیت روحانی با ارزش و خدمتگزار و بخصوص به خانواده ی محترم و بازماندگان ایشان تسلیت می گویم.

عمر با برکت این عالم عامل، منشاء خدمات دینی ارزنده یی بود که برجسته ترین آن تأسیس و اداره ی شایسته ای مدرسه ای است که در طول دهها سال، محل پرورش علماء و فضلاء فراوان بوده و هم اکنون تعدادی از تربیت شدگان در آن، در شمار فضلاء برجسته و عالمان و مجتهدان بزرگوارند.

علم و تقوا و تلاش متعهدانه در تربیت طلاب علوم دینی سه عنصر شاخص در شخصیت این روحانی عالیقدر بود و برکات فراوانی را برای حوزه های علمیه به بار آورد. حق عظیم ایشان بر حوزه ی علمیه ی تهران فراموش نشدنی است.

فعالیات حوزه علمیه ایت الله حق شناس

دعای کامل

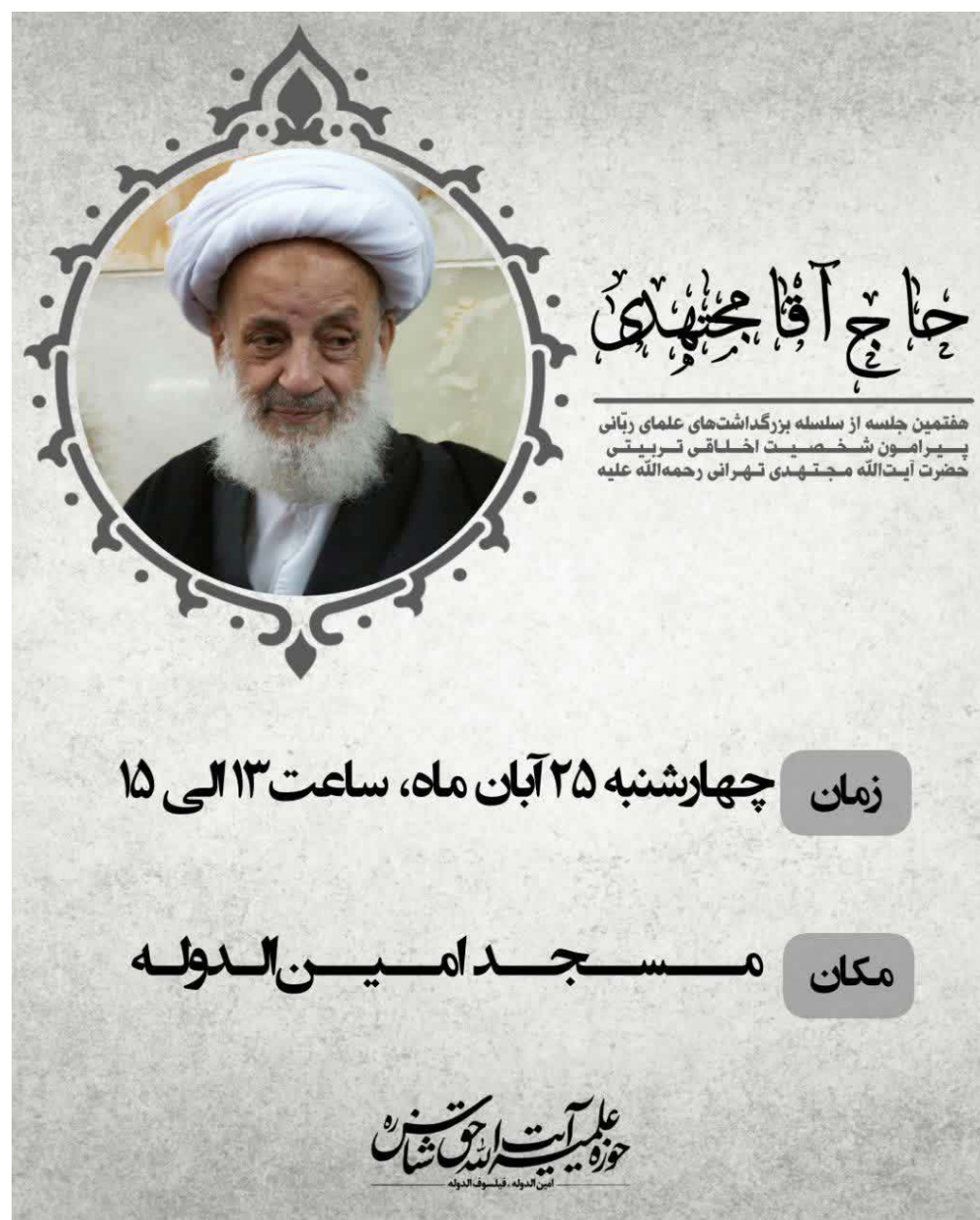
سخنرانی و قرائت دعای پرفیض کامل

محمود زین پر
حجت الاسلام والمسلمین

شب های جمعه، ۲ ساعت قبل از اذان صبح
خیابان مصطفی خمینی، کوچه سید اسماعیل دوم،
بازار چهل تن، کوچه برادران نیری

مسجد امین الدوله، مسجد شب زنده دارها

حوزه ایت الله حق شناس
آیین الدوله، فیلسوف الدوله

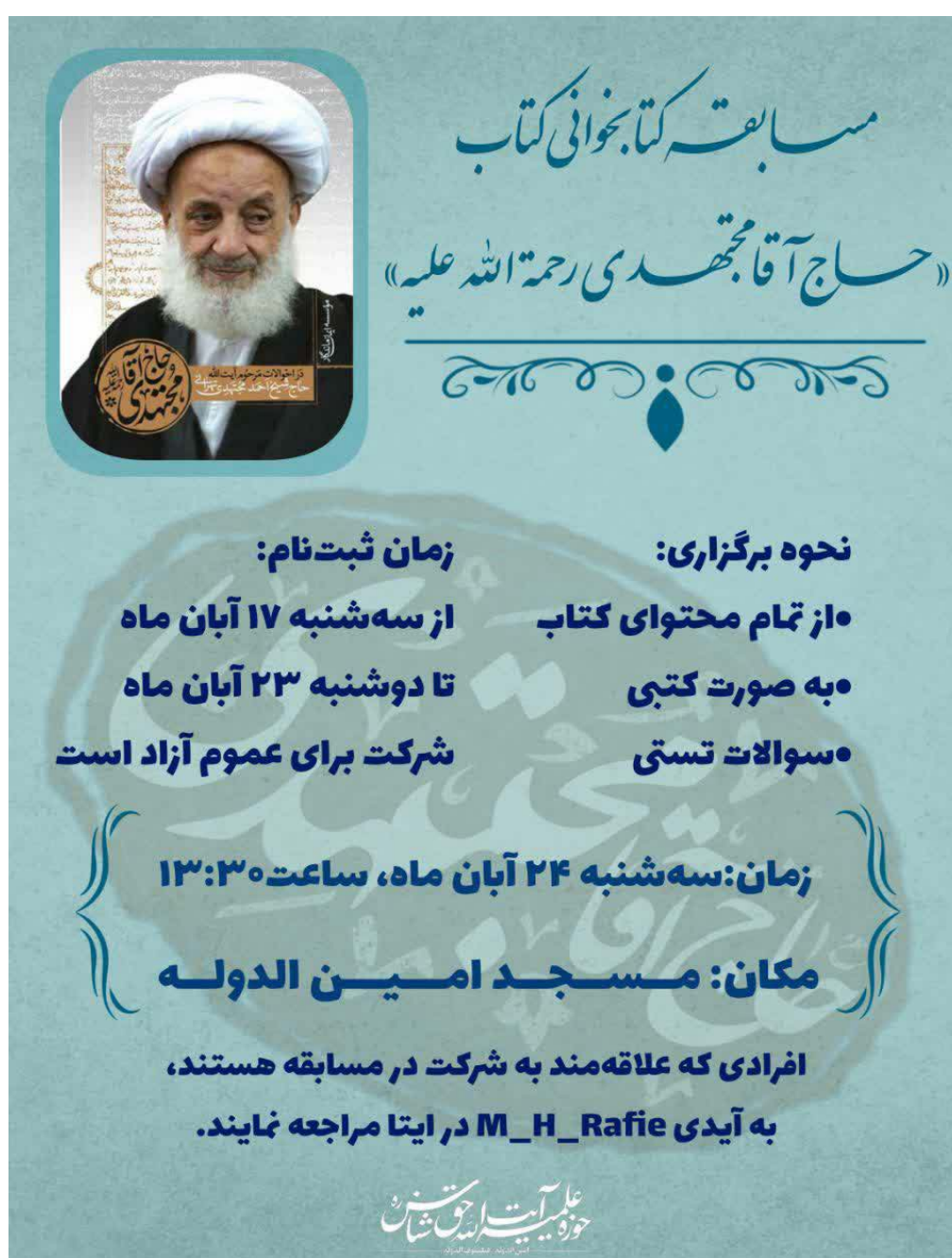
حاج آقا مجتهدی

هفتمین جلسه از سلسله بزرگداشت های علمای ربانی
پیرامون شخصیت اخلاقی تربیتی
حضرت آیت الله مجتهدی تهرانی رحمه الله علیه

زمان چهارشنبه ۲۵ آبان ماه، ساعت ۱۳ الی ۱۵

مکان مسجد امین الدوله

حوزه ایت الله حق شناس
آیین الدوله، فیلسوف الدوله

مسابقه کتابخوانی کتاب
«حاج آقا مجتهدی رحمه الله علیه»

نحوه برگزاری:
از تمام محتوای کتاب
به صورت کتبی
سوالات تستی

زمان ثبت نام:
از سه شنبه ۱۷ آبان ماه
تا دوشنبه ۲۳ آبان ماه
شرکت برای عموم آزاد است

زمان: سه شنبه ۲۴ آبان ماه، ساعت ۱۳:۳۰

مکان: مسجد امین الدوله

افرادی که علاقه مند به شرکت در مسابقه هستند،
به آیدی M_H_Rafie در ایتا مراجعه نمایند.

حوزه ایت الله حق شناس
آیین الدوله، فیلسوف الدوله